

"יתכן שאני מציירת כדי להגיח"

מחשבות על ציוריה של ענת בצר

ציבי גבע

1.

ציוריה של ענת בצר שנעשו בשנים האחרונות, מתבוננים באזורי יער, קבוצות עצים, נוף מושלג, אפל וקר.

בסדרת עבודות מוקדמת יותר ("אנקת גבהים", 2005-2007), מופיע בית עץ, חבוי או מגיח מבין העצים כליבת הציור, כמחבוא, כמקום מפלט ומקלט. הבית הנטוע ביער (במקרים מסוימים תלוי על העץ כדרך מחבואי הילדות) כמו הבית של הנזל וגרטל, הוא מקום של הבטחה וסכנה, "קן, פנטזיה, פינה בעולם, יצירה של פנימיות"¹.

בכמה עבודות מסדרה זו מתואר בית העץ של הפסל רוברט ווילסון, כלוא, מעוות פרופורציות, סגור ומסוגר בין העצים. זהו בית מושגי באופיו, "תבנית של בית" יותר מאשר בית מגורים חמים ובטוח. כאן מנסח ציורה של בצר הערה של אמנות על אמנות, כמו גיחה ארס-פואטית שמופיעה לעיתים בעבודותיה ומרחיבה את היקף המקורות: ספרים, דימויי אינטרנט, תולדות האמנות.

2.

התבוננות בעבודותיה של בצר לאורך השנים, מגלה ציר פעולה שנראה כפיתוח מתגלגל של מוטיב שיש לו מבנה סדרתי, שיטתי ועקבי, ממנו נולדות לעיתים התפצלויות מוטציוניות, אשר "משליכות", או מקרינות על העבודה מישורי משמעות חדשים. "כאשר הצייר האמיתי "עובד" על אחת מן הבעיות האהובות עליו (...), הוא מזעזע ללא ידיעתו את הנתונים של כל הבעיות האחרות. אפילו כאשר חקירתו נראית חלקית, היא תמיד שלמה. (...)" ה"בעיות" של הציור, אלה הממגנטות את ההיסטוריה שלו, נפתרות לעיתים קרובות באופן עקיף: לא מתוך קו החקירה שהוליכה אליהן מלכתחילה, אלא להפך, כאשר נדמה שהציירים בעומקו של האין מוצא, שוכחים בעיות אלו, מרשים לעצמם להמשך למקומות אחרים, ולפתע, בעיצומה של אותה הסחת הדעת, הם מוצאים אותן מחדש וצולחים את המכשול. היסטוריה חרישית זו, המתקדמת במבוך דרך עיקופים, עבירות על החוק, השגות גבול ודחפים פתאומיים, אינה מצביעה על כך שהצייר אינו יודע מה הוא רוצה, אלא, שמה שהוא רוצה מצוי מתחת למטרותיו ולאמצעיו ושולט מגבוה על כל פעילותו השימושית"².

¹ גסטון בשלאר, "פואטיקות של חלל"
² מרלו פונטי, "העין והרוח"

3.

בעבודותיה החדשות של בצר כמעט ולא מופיע יותר הבית. שלג מכסה את ענפי העצים, לעיתים מכריעם בכבדות. הציור הולך אל האין. זוהי הזמנה למסע רטינלי, הליכת העין לתוך, הנחסמת על ידי גזעי עצים, סבך ענפים, גן נעול של נזילות וכתמים. "שוב ושוב אני תועה, שביל ביער הוא, אבל רואים אותו היטב, רק מעליו נגלית לעין רצועת שמים, בכל מקום אחר היער עבות ואפל. ולמרות זה, התעייה הנמשכת, הנואשת, וחוזן מזה: אם אני סוטה צעד אחד מהדרך, מיד אני נמצא אלף צעדים בתוך היער, עזוב לנפשי, עד שאני רוצה ליפול ארצה, לשכב ולא לקום עוד."³

לעיתים, נוכחים גם כאן חלקים מעובדים ו"חתוכים" מתוך היער של תולדות האמנות. כמתוך הסגת המבט למחוזות הרומנטיקה הגרמנית, מופיעה טבעת העצים של קספר דוד פרידריך, מרוקנת מדמויות אדם ומפתה כמו חור בהיסטוריה של הציור. מה נלקח משם? צלליות העצים, כמו עורקים, נימים או שערות על רקע שמיים בהירים וריקים. עתה, אין יותר אדם הצופה בנוף הנשגב המאיים והרומנטי, אין יותר "אונייה טרופה וצופה", אלו אנו הצופים שעומדים שם עכשיו, מול המראות הללו, מול ציור, תמונה שהיא בעצם אולי אוטו-פיגורטיבית, "תמונה שהיא מופע של דבר מה, רק בהיותה מופע של "שום דבר". רק בכך שהיא מנקרת את עור הדברים"⁴.

4.

ציורים שמביטים על מקום אחר, רחוק. ציור שהוא ראשית לכל - לא בישראל, שנטוע במרחק, בגלות, מתוך בחירה מודעת וחדה המתמקמת מחוץ ל"שיח המקום". "החיים האמיתיים חסרים, אבל אנחנו בעולם - כותב לווינס - המטפיזיקה מופיעה, וממשיכה להתקיים, באליבי הזה, היא "פונה לשם", ל"אחרת" ול"אחר". בצורתה הכללית ביותר, היא מופיעה כתנועה היוצאת ממקום מוכר, מן הבית שבו אנחנו מתגוררים אל מה שמחוץ לעצמנו, לשם, בנכר"⁵.

5.

ציור שמפתה פנימה: לתוך מעבה היער, לתוך מעבה הציור. לאיזו אינטימיות מעודנת, ממגנטת, פסטורלה שהיא "נוף- הפנים" (inscape)⁶, שהולך ומחריש ומתכנס לתוך עצמו.

³ קפקא, " היונה שעל הגג"

⁴ מרלו פונטי, "העין והרוח"

⁵ לווינס, "כוליות והאינסופי"

⁶ מופיע אצל המשורר ג'רארד מנלי הופקינס שתבע גם מושג תאום instress או "לחץ-פנים"

6.

בציור "מלכוד 22" יושב איש על עץ, רגליו משתלשלות, נעלי העבודה פרומות, השרוכים כמו מטילים כבדים, כנעלי ואן גוך. האיש הוא יאסוריאן של ג'וזף הלר, טייס מטיל פצצות, שיושב שם עכשיו למעלה, בוהה, "מפוסל" מתוך ענפי העץ בהנחות מכחול כבדות. אישעץ, שנגזר מתוך הרצף של הספרות ושל הקולנוע, שיושב (במקום של בית העץ של פעם) מתבונן, נוכח, צופה (במקום של הצופה של פרידריך), עד דומם לדממת היער, דממת הציור המצמיתה. " בהיותי ביער, חשתי פעמים רבות שאין זה אני המתבונן ביער. חשתי, בימים מסוימים, שאלה העצים המתבוננים בי, המדברים אלי (.....) אני מחכה שאהיה מוצף מבפנים, קבור. יתכן שאני מצייר כדי להגיח"⁷.

7.

ואז, עץ אחד, זוהר, על רקע השמיים,
כרקמה ציורית, יפה עד כאב.

⁷ אנדרה מרשאן, צייר נוף צרפתי, נולד ב-1907, יליד אקס, "העין והרוח"-מרלו פונטי